

سیرنمایشگاهی آغاز تا پایان دفاع مقدس

این پدیده‌ها و این فراورده‌های تاریخ انقلاب را، تاریخ دفاع مقدس را قدر بدانید؛ اینها را باید خیلی قدر دانست. بین مردم هم منتشر بشود. این جوانهای ما، نه جنگ را دیده‌اند، نه روایت درست و حسابی از جنگ شنیده‌اند؛ روایت درست، اینها است؛ این کتابها است؛ هر چه می‌توانید کاری کنید که در دسترس جوانها قرار بگیرد [تا] جنگ را بشناسند، بفهمند چه بود، چه اتفاقی افتاد، و جمهوری اسلامی چیست؛ ملت ایران چه کسانی هستند. این طاقت عظیمی که در ملت ایران وجود دارد برای مواجهه‌ی با این امتحانهای بزرگ را دست کم نگیرند.

بیانات در دیدار راوی، نویسنده و برخی از دست‌اندرکاران کتاب لشکر خوبان (۱۳۹۲/۰۷/۱۵)

فهرست

- اهداف تهاجم / ۲
- هجوم سراسری / ۳
- تجربه اول / ۴
- رهبری امام / ۵
- مقاومت مردمی / ۶
- پیروزی خون بر شمشیر / ۷
- عملیات «اچ ۳» / ۸
- عزل بنی صدر / ۹
- آزادسازی مناطق اشغالی / ۱۰
- عملیات ثامن الائمه / ۱۱
- عملیات طریق القدس / ۱۲
- عملیات فتح المبین / ۱۳
- عملیات بیت المقدس / ۱۴
- نبرد در کوهستان / ۱۵
- تعقیب دشمن در جبهه جنوب / ۱۶
- تعقیب دشمن در جبهه های شمالی / ۱۷
- نبرد در هور / ۱۸
- ش.م.ر / ۱۹
- عملیات بدر / ۲۰
- جنگ شهرها / ۲۱
- جنگ دریایی / ۲۲
- عملیات والفجر ۸ / ۲۳
- بازتاب پیروزی / ۲۴
- واکنش آمریکا / ۲۵
- حمله به هواپیمای مسافربری / ۲۶
- ماجرای مک فارلین / ۲۷
- پنجه در پنجه / ۲۸
- سپاهیان محمد(ص) / ۲۹
- عملیات کربلا ۴ / ۳۰
- عملیات کربلا ۵ / ۳۱
- بازتاب پیروزی / ۳۲
- جنون در جنگ / ۳۳
- پایان جنگ / ۳۴
- هجوم دوباره / ۳۵
- عملیات مرصاد / ۳۶
- پذیرش شکست / ۳۷
- ارتش بعثی صدام / ۳۸
- دستاوردها / ۳۹
- چشم انداز دفاعی / ۴۰

شناسنامه

نام اثر:

سیر نمایشگاهی ۴۰ تایی روند دفاع مقدس

تهیه شده در:

دیبرخانه کنگره ملی شهدای دانشجو

با همکاری:

پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس

سازمان اسناد و مدارک دفاع مقدس

تاریخ تولید اثر:

بهمن ۱۳۹۴

اهداف تهاجم

زمینه های شکل گیری، علل و اهداف تهاجم

رژیم بعثی عراق برای افزایش قدرت خود در برابر حکومت وقت ایران و تحقق بخشیدن به ادعای حاکمیت خود بر اروند رود، تقویت توان رزمی و گسترش ساختار ارتش را در دستور کار خود قرار داد. با اوج گرفتن انقلاب اسلامی ایران و تزلزل حکومت شاه، دولت عراق از یک سو مذاکره با ایران برای تعیین محلل قطعی میله های مرزی را به تعویق انداخت و از سوی دیگر، با مهاجرت امام خمینی از عراق در آبان ۱۳۵۷ و سپس حمایت از بازگشت شاه به ایران در بهمن همان سال، تمایل خود را به همکاری با آمریکا برای مقابله با نفوذ و گسترش انقلاب اسلامی نشان داد و هنوز انقلاب اسلامی در ایران پیروزی نرسیده بود که نماینده ای را نیز به عربستان فرستاد تا سران این کشور را از آمادگی برای مقابله با انقلاب اسلامی آگاه سازد.

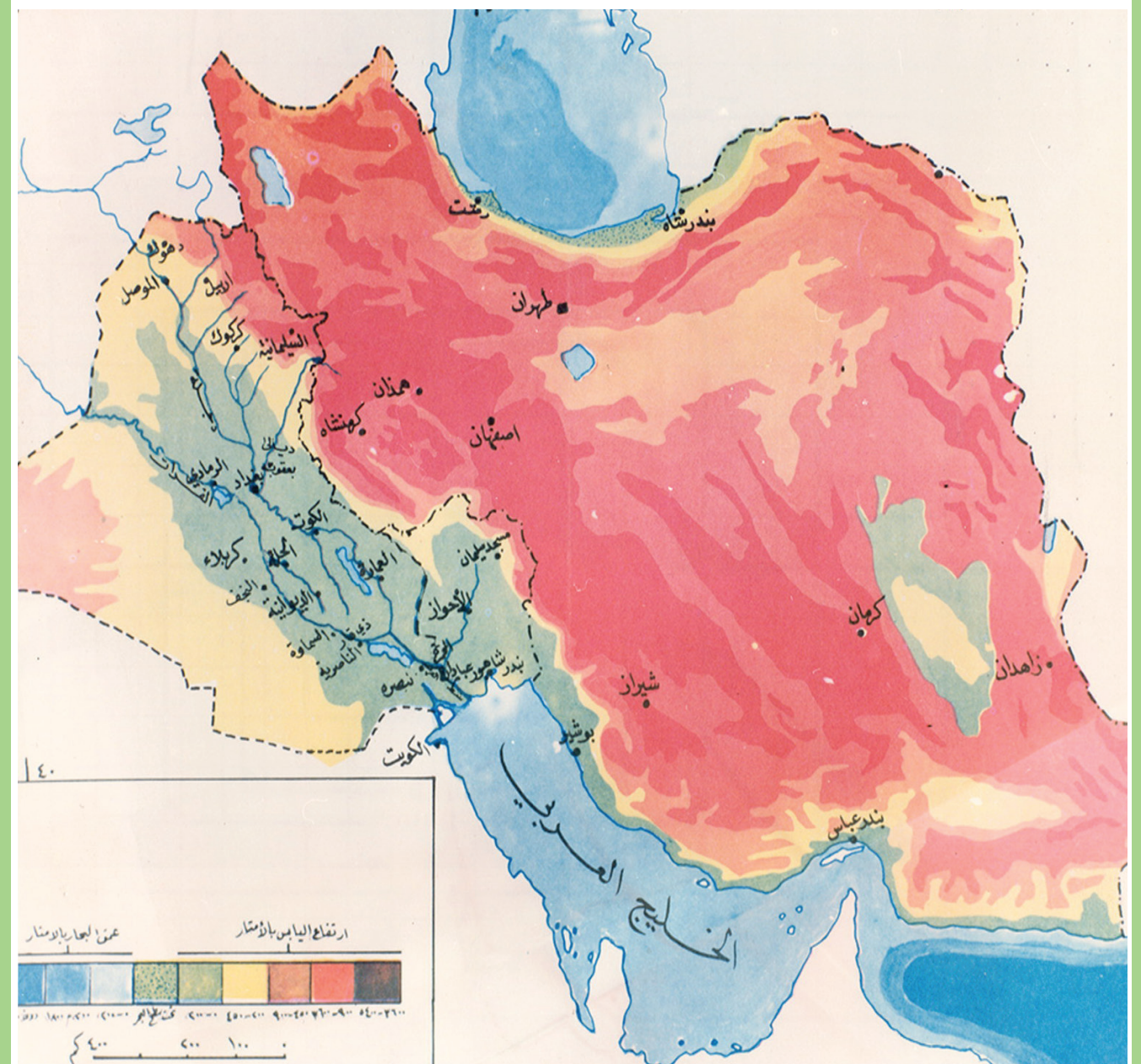
نزدیک شدن عراق به حکومت سعودی، تیره شدن روابط عراق با سوریه، تصفیه درونی حزب بعث، کودتای بدون خون ریزی صدام حسین علیه حسن البکر، ایجاد محدودیت برای حزب کمونیست در عراق، همگی پیش از آغاز جنگ به وقوع پیوست و روند رو به بهبود روابط عراق با آمریکا و غرب را نمایان ساخت.

اخراج ایرانیان مقیم عراق، به شهادت رساندن روحانیان مبارز شیعه از جمله آیت الله سید محمد باقر صدر، توزیع سلاح بین عشایر عرب خوزستان، انفجارهای پی در پی در تاسیسات نفتی و معابر عمومی در استان های مرزی، احداث جاده های مرزی؛ نیز بیانگر زمینه سازی های عراق برای آغاز جنگ بودند.

گلوله باران و بمباران پاسگاه ها، شهرها و مناطق مرزی ایران و تصرف مناطقی چون خان لیلی (در جنوب قصر شیرین)، گیسکه (در جنوب سومار)، میمک (در غرب ایلام) و چندین پاسگاه در غرب دهلران و جنوب فکه را عراق انجام داد تا واکنش ایران و جهان را بررسی کند و نیز به نظامیان خود اعتماد به نفس دهد. عراق همه اقدامات لازم برای زمینه سازی هجوم را در سطح داخلی، منطقه ای و جهانی به گونه ای موازی دنبال می کرد، اما به هماهنگی با آمریکا بیش از هر چیز اهمیت می داد. هنگام قطع رابطه آمریکا با ایران، تجاوزات مرزی عراق افزایش یافت؛ در آستانه کودتای نوژه منحنی این تجاوزات یکنواخت شد و پس از شکست کودتا، بسیار شدت گرفت تا آن که در ۱۳۵۹/۶/۳۱ هجوم سراسری عراق از زمین، هوا و دریا علیه ایران اسلامی آغاز گردید.

در این نقشه، بخش وسیعی از اراضی ایران، شامل شهرهای مهم اهواز، خرمشهر، آبادان و مسجد سلیمان به صراحت جزو قلمرو خاک عراق قلمداد شده است.

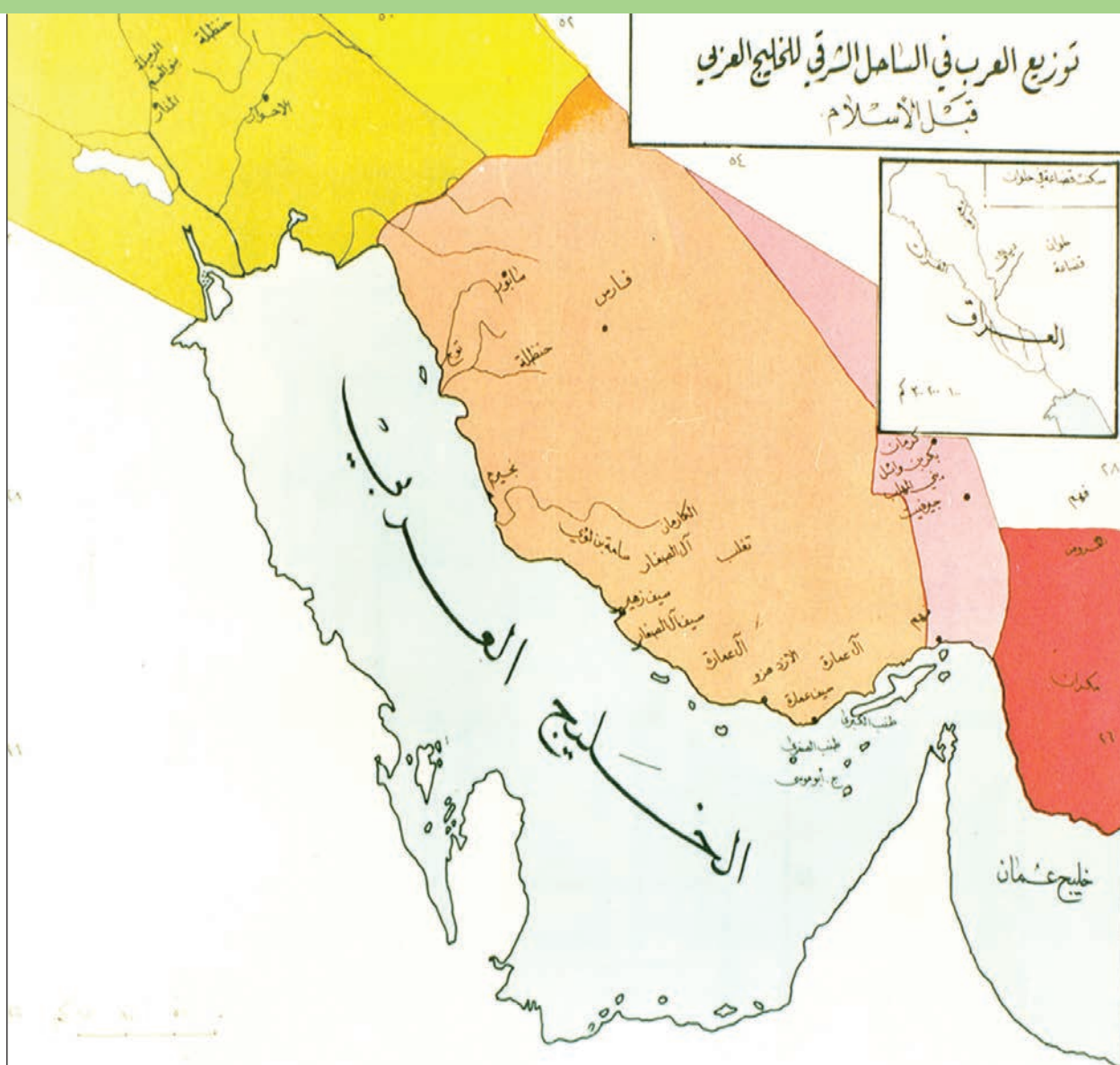
کتاب «مرزهای شرقی میهن عربی» چاپ بغداد ۱۳۶۰

تعداد تجاوزات مرزی زمینی و هوایی ثبت شده ارتش عراق به خاک جمهوری اسلامی ایران:
سه ماهه اول سال ۱۳۵۹ ۱۴۲ مورد
سه ماهه دوم سال ۱۳۵۹ (قبل جنگ) ۴۱۰ مورد

اهداف صدام از تهاجم به ایران:

حاکمیت مطلق بر اروند رود (دسترسی به خلیج فارس) /
بازپس گیری جزایر سه گانه / تجزیه خوزستان / سرنگونی
نظام اسلامی / رهبری جهان عرب

تلاش دیگری برای
دامن زدن به اختلافات
نژاد پرستانه از طریق
سابقه تاریخی حضور
مسلمانان (عرب) پیش
از اسلام در ایران

کتاب «مرزهای شرقی میهن عربی»
چاپ بغداد ۱۳۶۰

هجوم سراسری

تجاوز همه جانبه ارتش عراق

در تجاوز سراسری ارتش عراق، قبل از حرکت تانک ها و یگان های پیاده، توپخانه ها به شدت شهرهای مرزی ایران را گلوله باران کردند و هواپیماهای نیروهای ارتش عراق نیز در عمق ایران تا تهران به پرواز درآمدند و به بمباران چندین شهر پرداختند. این اقدام عراق بیش از آن که اهمیت نظامی داشته باشد، اهمیت روانی داشت تا زمینه را برای پیشروی نیروهای پیاده تسهیل کند، لذا پس از هجوم گسترده هوایی، عملیات سراسری زمینی او آغاز شد. دشمن در این هجوم، استراتژی «جنگ پر شدت و کوتاه مدت» را برگزیده بود. پس از گذشت سه روز از آغاز جنگ، تحلیل گران نظامی اهداف عراق از شروع جنگ را دست نیافتنی دانسته و ارتش این کشور را شکست خورده تلقی کردند. حکومت عراق نیز پس از گذشت شش روز از آغاز جنگ، لحن اولیه خود را تغییر داد و از پایان جنگ سخن به میان آورد.

استعداد زمینی ارتش عراق

۱۲ لشکر پیاده

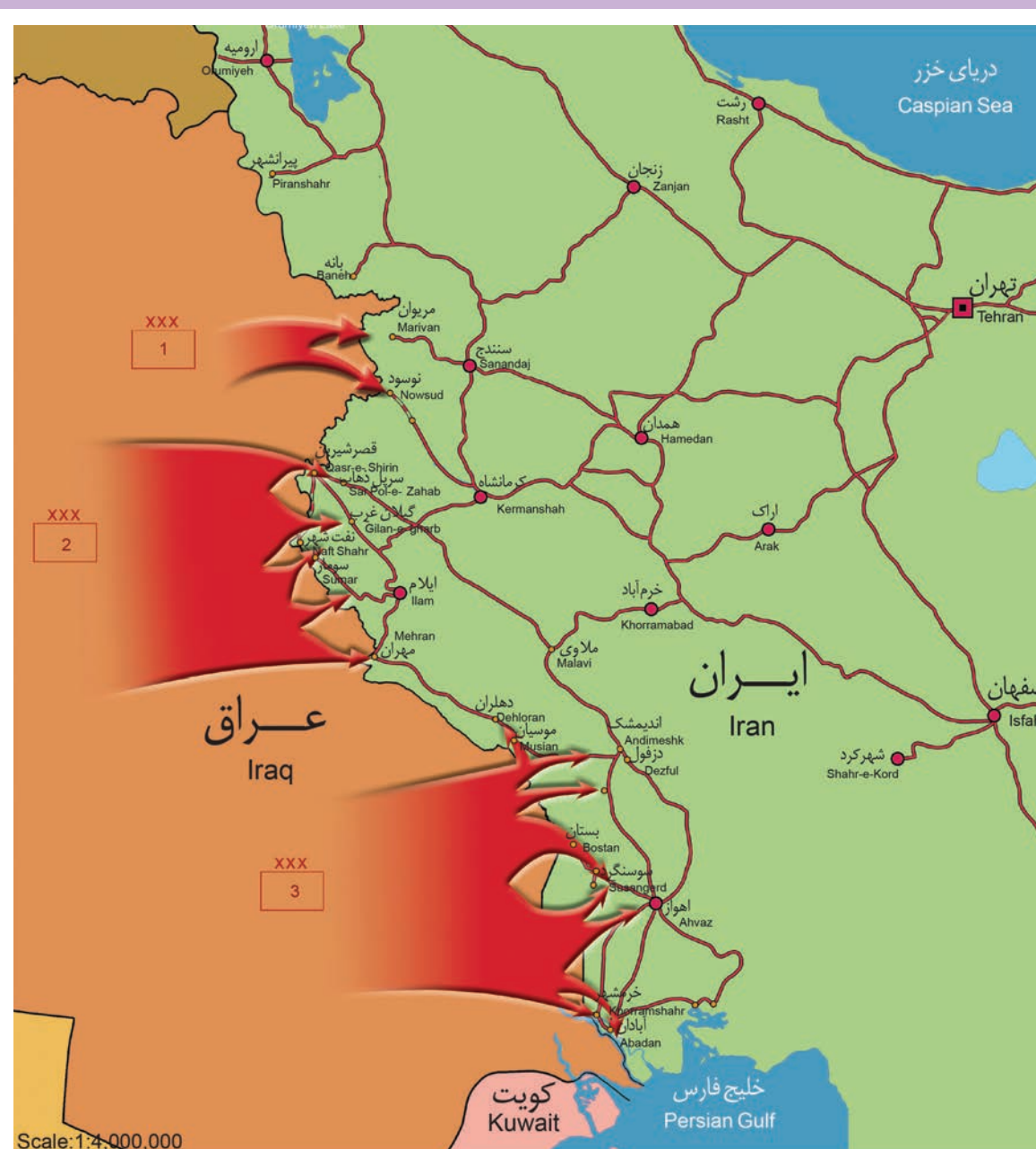
(شامل ۵ لشکر پیاده، ۵ لشکر زرهی و ۲ لشکر مکانیزه)
۱۵ تیپ مستقل (شامل ۱۰ تیپ پیاده، ۱ تیپ زرهی، ۱ تیپ مکانیزه و ۳ تیپ نیروی مخصوص)
تیپ ۱۰ گارد ریاست جمهوری
۲۰ تیپ نیروهای گارد مرزی

تجهیزات ارتش عراق

توپ ۸۰۰ قبضه
تانک و نفر بر ۵۴۰۰ دستگاه
توپ ضد هوایی ۴۰۰ قبضه
هواپیما ۳۶۶ فروند
هلی کوپتر ۴۰۰ فروند

جبهه های هجوم نظامی عراق

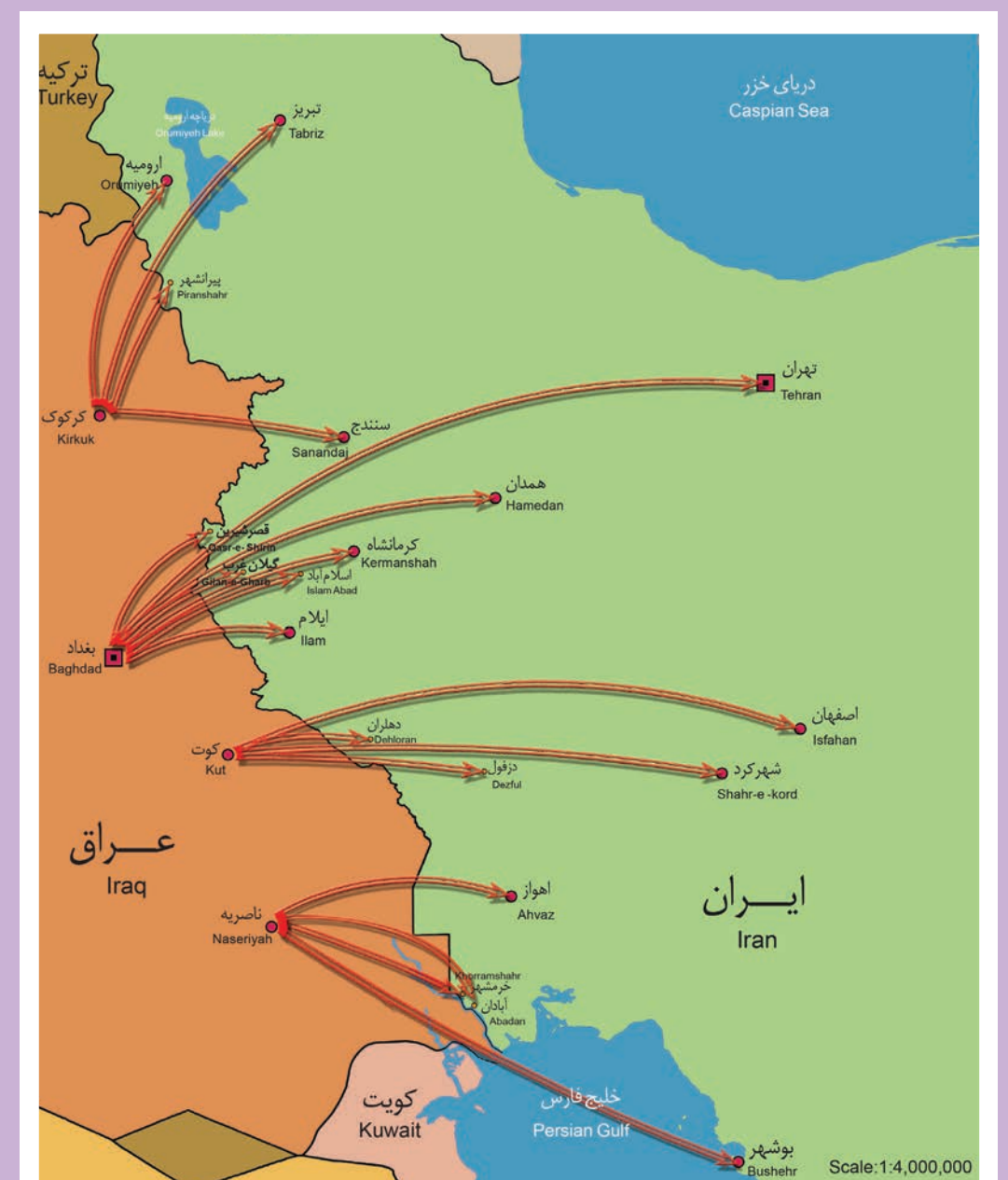
- ۱) جبهه شمالی از مریوان تا قصر شیرین
- ۲) جبهه میانی از قصر شیرین تا دهلران
- ۳) جبهه جنوبی از دهلران تا دهانه فاو

نقشه هجوم سراسری نیروی زمینی ارتش عراق به خاک ایران در ۵۹/۶/۳۱

محدوده مناطق اشغالی توسط ارتش رژیم بعث عراق در هجوم سراسری زمینی

نقشه هجوم سراسری نیروی هوایی ارتش عراق به خاک ایران در ۵۹/۶/۳۱

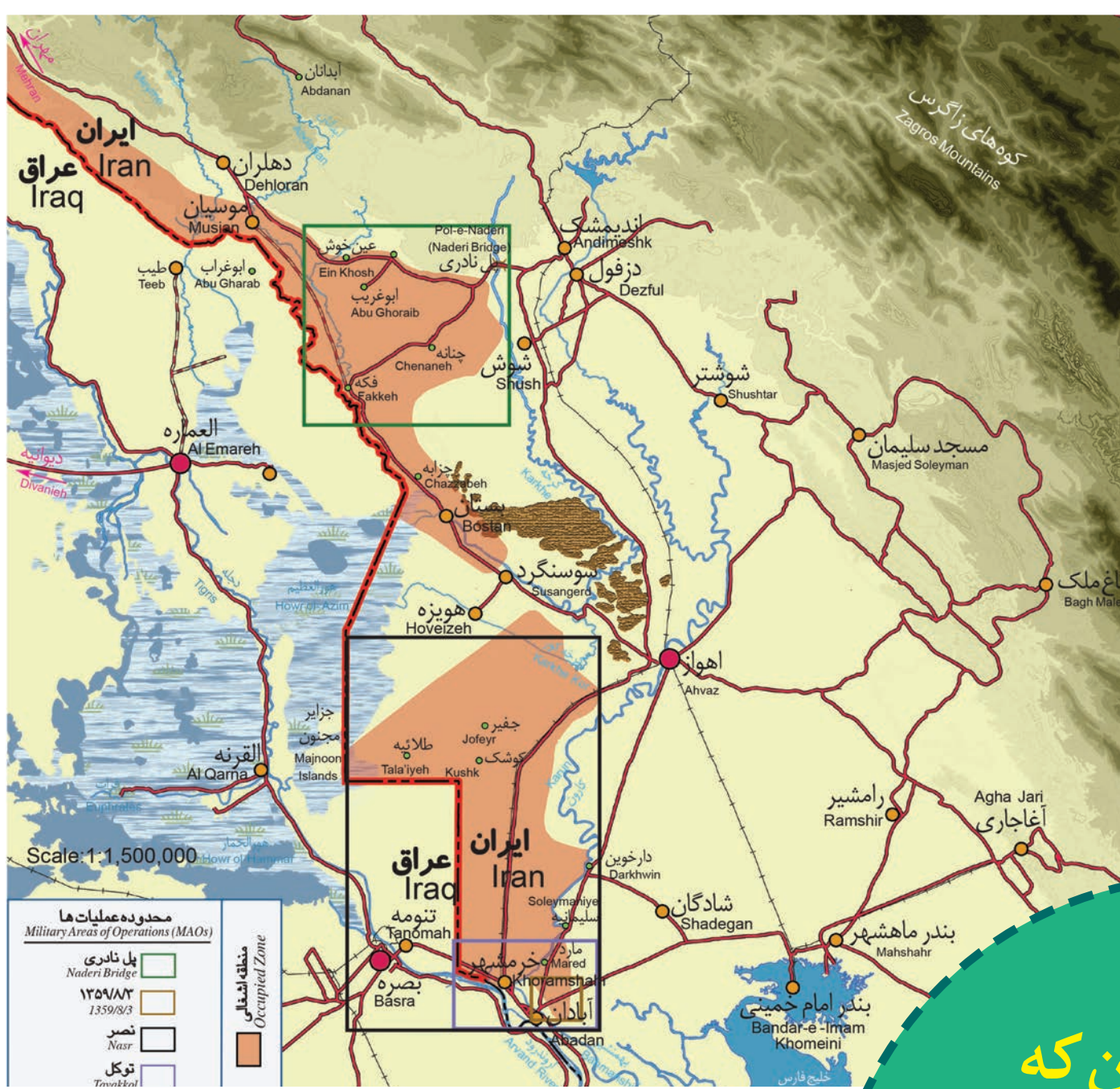

تجربه اول

تجربه ناموفق عملیات کلاسیک

محدوده عملیات‌های پل نادری، ۵۹/۷/۲۳

نداشتن تحلیل صحیح از اهداف تجاوز ارتش عراق به مرزهای ایران در پیش از آغاز رسمی جنگ، سبب شد تا انتقال نیروها به مناطق مورد هجوم با تاخیر انجام شود، چندان که پس از آغاز جنگ ۱۵ روز به طول انجامید تا همه یگان‌ها به جبهه وارد شوند. اولین عملیات گسترده در ۱۳۵۹/۷/۲۳ در محور دزفول، دومین عملیات در ۱۳۵۹/۸/۳ در محور آبادان، سومین عملیات در ۱۳۵۹/۱۰/۱۵ در محور هویزه، چهارمین عملیات در ۱۳۵۹/۱۰/۲۰ در محور آبادان اجرا شد، اما هیچ کدام به پیروزی منجر نشد. برخی دلایل ناکامی در این عملیات‌ها را می‌توان چنین برشمرد:

نکته
مهم دیگر این که
در طرح ریزی عملیات
عوامل مهمی چون توان انقلابی
نیروهای مردمی و سپاه نادیده
گرفته شده بود.

ناآگاهی از استعداد دقیق و آرایش دشمن و در نتیجه طراحی نامناسب عملیات‌ها، هم چنین نداشتن اتفاق نظر در اولویت گذاری مناطق مورد تهدید، این اختلاف نظر سبب تجزیه در فرماندهی شده بود.

عملیات نصر (هویزه) ۵۹/۱۰/۱۵

بدین ترتیب نداشتن تحلیل واحد از دشمن و تعدد فرماندهی، مانع از انسجام لازم شده بود. هم چنین پراکندگی نیروهای خودی که بر اثر حضور گسترده و نابرابر دشمن پدید آمده بود، استفاده بهینه از توان رزمی را ناممکن ساخته بود. نکته مهم دیگر این که در طرح ریزی عملیات عوامل مهمی چون توان انقلابی نیروهای مردمی و سپاه نادیده گرفته شده بود.

امام در قلب رزمندگان

رهبری امام

با
آغاز جنگ در روز
اول، صدام جنگ تبلیغاتی
به راه انداخت. در این زمینه امام
پس از آغاز جنگ به ملت عراق
برای سرنگونی حزب بعث پیام
هوشمندانه دادند که بخش‌هایی
از این پیام به شرح زیر
است:

بسم الله الرحمن الرحيم
سلام بر ملت مظلوم و شریف عراق که سال‌های طولانی در تحت سلطه رژیم سفاک بعث متحمل انواع خیانت‌ها و جنایت‌های این حزب کافر فاجر بوده و هستید، و شاهد ستمگری‌ها و فشارهای جانفرسا نسبت به بزرگان و مراجع و مجاهدین کشورتان بوده‌اید.
... برادران ارتش عراق! تا کی می‌خواهید اسیر کفار باشید و به امر آنان با کشور برادر و همسایه و اسلامی خود در جنگ باشید؟ تا کی می‌خواهید به نفع کفار، به اسلام و قرآن مجید و کشور اسلامی هجوم نموده و برادران خود را شهید کنید؟ بپاخیزید و دست این جنایتکاران را از کشور اسلامی خود قطع کنید. تا کی می‌خواهید خود و عزیزان خود را برای خدمت به کفر به هلاکت کشید؟ شما می‌دانید که این جنگ به کشور ایران تحمیل شده و ما از کشور خود دفاع می‌کنیم؛ دفاعی که عقلاً و شرعاً واجب است. و با کمال تأسف و تأثر مشاهده می‌کنیم که کفار و نوکران خبیث آنان دو طایفه از مسلمانان را به جان هم ریخته و خودشان در کناری نشسته و می‌خواهند از این موضوع استفاده کنند. ای افسران و درجه داران و سربازان عراق! آیا می‌دانید چه می‌کنید و خود را برای چه انگیزه‌ای به هلاکت می‌کشید؟ آیا می‌دانید که برای استفاده دیگران خود را با چه ارتش و با چه نیروی عظیم انسانی، و با چه ملت مشتاق به جهاد در راه خدا طرف نموده و به کام مرگ می‌کشانید؟ آیا می‌دانید خداوند متعال و پیامبر اسلام از کسانی که به روی برادران اسلامی خود اسلحه بکشند بیزار است و عاقبت این امر، جهنم و غضب خدای جبار می‌باشد؟ دست بردارید از این برادر کشی، و به کشور اسلامی ایران با سلاح خود پناه آورید که ما شما را با آغوش باز پذیرا هستیم. و ای عشایر غیور دجله و فرات و ای رزمندگان و سلحشوران! بپاخیزید و از اسلام دفاع کنید و قرآن و احکام آن را حفظ کنید که بر تمام مسلمین، چه زن و چه مرد، دفاع از اسلام و قرآن کریم واجب است.
و ای ملت عراق! که جنایات این مزدوران را چشیده و می‌چشید همچون ملت رزمنده ایران بپاخیزید و انقلاب کنید و از این حزب کافر هراسی نکنید؛ و بدانید اگر به اینان مهلت دهید و فرصت پیدا کنند اسلام را محو و آثار آن را از بین می‌برند. اینان با اسلام دشمن هستند.....
و شما ای ملت عزیز و ارتش عراق! بدانید که قوای مسلح ما، ارتشیان دلاور و پاسداران قدرتمند و شهربانی و ژاندارمری شجاع و پیش‌مرگان فداکار همراه با قشرهای رزمنده ملت و سپاه بسیج سلحشور، قدرت عظیمی است منسجم، و چون سد آهنین در مقابل همه قدرتمندان ایستاده است. و چون خدای متعال و اسلام و قرآن کریم انگیزه نبردشان و شهادت و وصول به حق آرمانشان است، پیروزی با آنان است. و ملت شریف ما در عین حال که بر اساس تعلیمات اسلام، صلح جو و عدالت خواه است با اسرای خود آن چنان مردانه و اسلامی رفتار می‌کند که با جوانان و ملت خود؛ ولی با مخالفان اسلام و مهاجمان به کشور اسلامی خود کوبنده و شدید القوا و افتخار آفرین می‌باشد.
..... انّه علی نصیره لقدیر سلام و درود فراوان بر ملت شریف عراق که قلبشان با ما است. و امیدوارم در بقاع متبرکه، پیروزی اسلام و قلع و قمع کفار را بباهند. و السلام علیکم و علی عباد الله الصالحین و رحمة الله و برکاته.

روح الله الموسوی الخمينی (صحیفه امام، ج ۱۳، ص: ۲۵۴-۲۵۸)

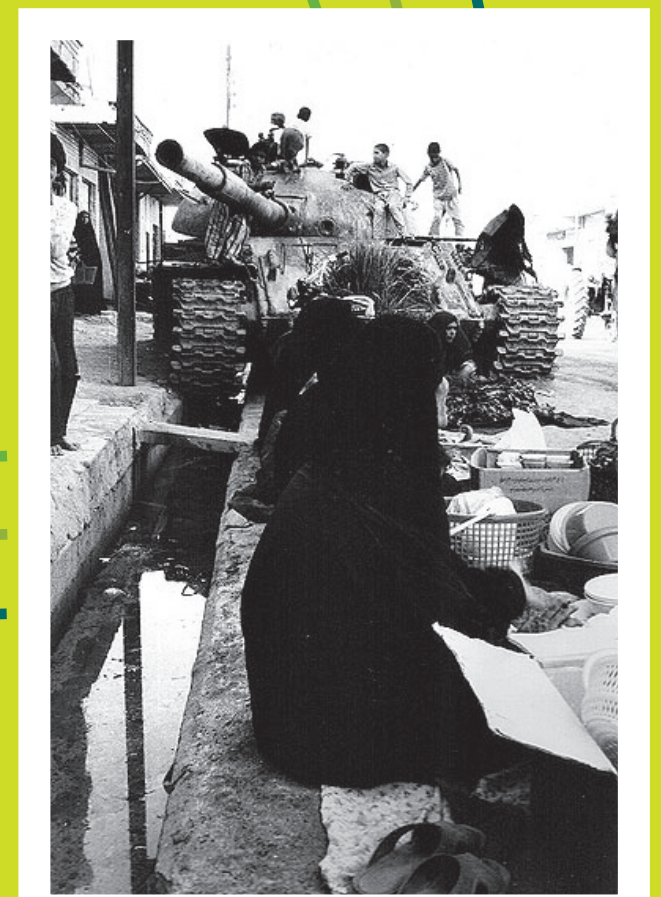
مقاومت مردمی

مرحله جدیدی از حیات شجره طیبه بسیج

در آغاز جنگ علاوه بر ضعف نیروهای کلاسیک در مقابله با تهاجم گسترده دشمن، بسیج نیز به دلیل عدم انسجام و سازماندهی نامناسب، نتوانست نقش اساسی در بازدارندگی ایفا کند، گرچه نیروهای مردمی به صورت پراکنده حضور داشتند. مهم‌ترین دلایل عدم کارایی اولیه بسیج از «فرماندهی نادرست» - که مورد حمایت بنی صدر بود - و «سازماندهی نامناسب» ناشی می‌شد. با این حال در پی حمله دشمن و حضور نسبتاً فراگیر و گسترده مردم در جبهه‌ها و «شکل‌گیری مقاومت مردمی»، مرحله جدیدی از حیات نظامی بسیج آغاز شد. در این مرحله، مقاومت مردمی اساساً در شهرها شکل گرفت و سبب شد که کلیه محاسبات عراق در هم ریخته و موجب تأخیر و ناهم‌آهنگی در پیشروی نیروهای عراقی و در نتیجه، ناکامی آنان شود. در این دوره، گرچه نیروهای انقلابی و مردمی در مقابله با دشمن از استراتژی طرح‌ریزی شده و مکتوبی پیروی نمی‌کردند، لیکن هسته اصلی این استراتژی نانوخته، «ناکام کردن دشمن و متوقف ساختن او» بود. علاوه بر مقاومت عمومی مردم، سایر نیروهای انقلابی همچون سپاه که از سازماندهی اولیه مناسبی برخوردار بودند، برخلاف تفکر بنی صدر مبنی بر «دادن زمین برای به دست آوردن زمان»، استراتژی «مقاومت در هر مکان و حفظ زمین برای به دست آوردن زمان» غیر از سپاه و ارتش، بیش از ۲۰ گروه، سازمان و ستاد در منطقه جنگی نیرو داشتند. بدیهی است این حضور براساس تفکر امام (ره) مبنی بر بسیج نیروهای مردمی برای دفاع از انقلاب، شکل گرفته بود. ایجاد تأخیر در حرکت دشمن را مبنای فعالیت خود قرار دادند. افزون بر تحرک فوق‌العاده نیروهای مردمی و سپاه در خرمشهر که پیشروی نیروهای دشمن به سمت آبادان را به تأخیر انداخت از سقوط حتمی آن جلوگیری کرد، شبیخون نیروهای سپاه علیه دشمن در منطقه دشت آزادگان نیز سبب شد، در وضعیتی که نیروهای عراقی پس از عبور از شهرهای بستان، سوسنگرد و حمیدیه در آستانه ورود به شهر اهواز بودند، تا پشت شهر سوسنگرد عقب نشینی کنند. بنابراین، در نگاهی کلی شاید بتوان گفت که از دست دادن بخشی از مناطق مرزی و شهرها با وجود جانفشانی و مقاومت‌های مردم و نیروهای ارتش و سپاه اساساً متأثر از بینش سیاسی - نظامی بنی صدر بود. ضمن این که ناکامی دشمن نیز در تأمین تمام مقاصد سیاسی و نظامی که منجر به شکست استراتژی جنگ برق آسا شد، بیشتر به دلیل مقاومت‌ها و حرکت‌های تأخیری ناشی از مقاومت نیروهای مردمی و بر پایه یک استراتژی انقلابی بود. در واقع، زمینگیر شدن دشمن و تأخیر در پیشروی نیروهای عراقی نمایانگر درست بودن و موفقیت استراتژی نیروهای انقلابی در جنگ بود. بنابراین، به تأخیر انداختن پیشروی دشمن - از جمله، تأخیر در سقوط خرمشهر و جلوگیری از سقوط آبادان - و ایجاد شکاف بین یگان‌های ارتش عراق که ناکامی دشمن در رسیدن به اهدافش را رقم زد، اساساً متأثر از نتایج استراتژی نیروهای انقلابی و مردمی بود. از نقاط قوت نیروهای خودی، نقش محوری و تعیین‌کننده امام در مهار بحران، سازماندهی، بسیج و تهییج نیروهای انقلابی و مردمی و هم‌چنین حضور گسترده مردم و نیروهای حزب‌اللهی ارتش بود. چنان که بعدها، امام خمینی فرمودند که عراقی‌ها در محاسبات خود نقش مردم و تحولی را که در ارتش صورت گرفته است، نادیده گرفتند. با این حال، حضور بنی صدر در رأس سیستم اجرایی کشور و نیز فرماندهی کل قوا، نبود استراتژی و طرح مناسب دفاعی و عدم آمادگی نیروهای نظامی و همچنین، توطئه عناصر ضدانقلاب در درون ارتش از جمله معایبی بود که سبب شد، با وجود تلاش‌ها و جان‌فشانی‌های انجام گرفته دشمن تمام مناطق مرزی - از نوسود تا فاو به طول ۱۰۰۰ کیلومتر - و برخی از شهرها را محاصره و یا اشغال کند.

در نگاهی کلی شاید بتوان گفت که از دست دادن بخشی از مناطق مرزی و شهرها با وجود جانفشانی و مقاومت‌های مردم و نیروهای ارتش و سپاه اساساً متأثر از بینش سیاسی - نظامی بنی صدر بود.

پیروزی خون بر شمشیر

مهمترین
عامل موفقیت در
اجرای این استراتژی بود.
اقدامات محدود و پراکنده ولی
خودکفا و پی در پی، امان را از دشمن
سلب کرد و برتری استراتژی
«پیروزی خون بر شمشیر»
را بار دیگر به
اثبات رساند.

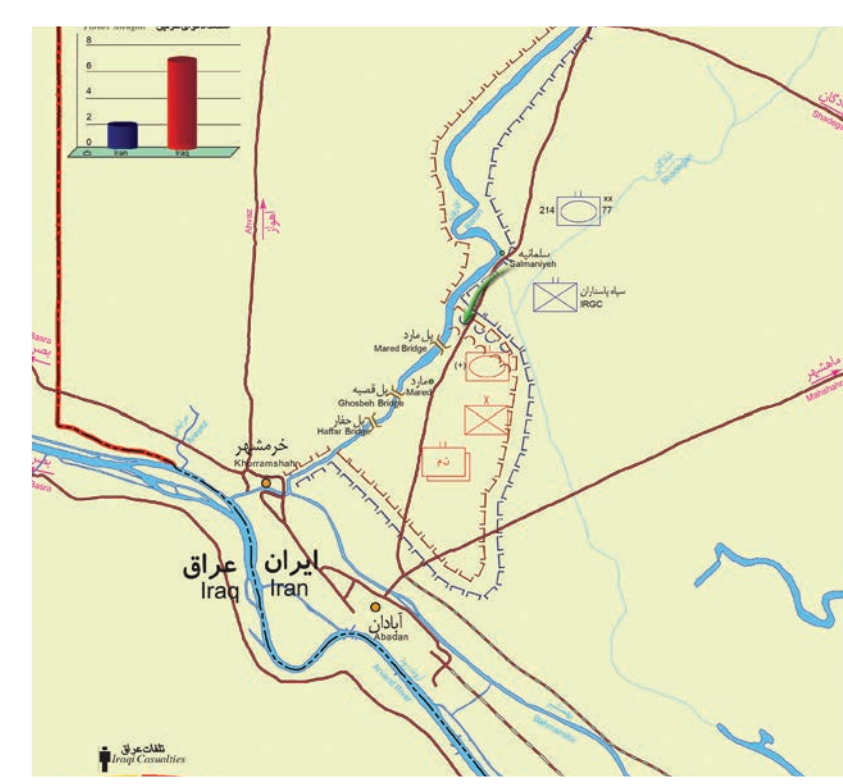
کسب اعتماد به نفس

با آغاز جنگ و حضور نیروهای مردمی در جبهه و تشکیل هسته های مقاومت، به تدریج شیوه ای از جنگ ابداع و رایج گردید که مشخصه اصلی آن انگیزه های مذهبی-انقلابی نیروهای داوطلب (اعم از نظامی و غیر نظامی) بود که در این شیوه از یگان ها و تجهیزات و سازمان ارتش نیز به تناسب و برحسب نیاز استفاده می شد. به این ترتیب در سال اول جنگ عملیات های آفندی و پدافندی بسیاری از جمله ۱۱۳ عملیات آفندی انجام شد که بیش تر آن ایذایی بود. تعدادی عملیات محدود و نیمه گسترده «ضربت ذوالفقار»، «بازی دراز»، «رجایی باهنر» در جبهه میانی و سه عملیات «آزادی سوسنگرد»، «امام علی» و «فرمانده کل قوا» در جبهه جنوبی از سایر نبردها مهم تر بود.

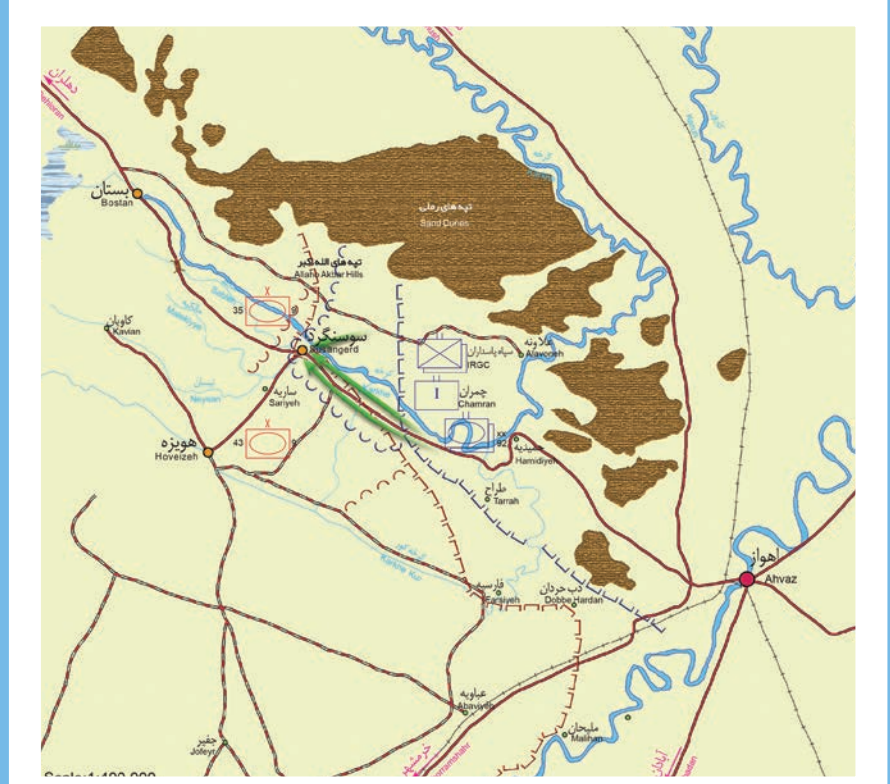
در این دوره فرماندهان شایسته ای از اردوی خودی به شهادت رسیدند که شاخص ترین آنان دکتر مصطفی چمران نماینده امام خمینی در شورای عالی دفاع و فرمانده ستاد جنگ های نامنظم بود. استراتژی موفق نیروهای انقلابی که بر فرصت ندادن به دشمن تاکید داشت و واگذاری زمین و زمان به متجاوزان را در جهت تحقق اهداف آن ها می دانست، اگر چه فاقد ابزار کافی بود، ولی با استفاده بهینه از امکانات موجود، ضربه های موثری به دشمن وارد آورد. اتکا به عوامل و مبانی انقلابی مردمی که برای دشمن ناشناخته بود، مهمترین عامل موفقیت در اجرای این استراتژی بود. اقدامات محدود و پراکنده ولی خودکفا و پی در پی، امان را از دشمن سلب کرد و برتری استراتژی «پیروزی خون بر شمشیر» را بار دیگر به اثبات رساند. نبردهای محدودی که هر کدام به تنهایی اثر مهمی بر دشمن نداشتند اما آن گاه که پیاپی به اجرا درآمدند، تاثیرگذار شدند.

طوری که صرف نظر از تاثیرات مثبت روحی-روانی آن ها بر نیروهای خودی، به آزادسازی حدود ۲۰ درصد از مناطق اشغالی انجامید. از سوی دیگر، نبردهای محدود یک سال اول جنگ، دوره کسب اعتماد به نفس، دوره شناسایی شخصیت های ناشناخته نظامی از بین توده های مردم و دوره پایه ریزی تئوری جنگ انقلابی بر مبنای ویژگی های انقلاب اسلامی ایران بود. در این دوران بر اساس روش «آزمون و خطا» تجاری به دست آمد که پس از بررسی آن ها، چگونگی طرح ریزی عملیات ثامن الائمه (ع) نتیجه بهره گیری از تجارب سال اول جنگ بود، ضمن آن که مبنای تدوین استراتژی بعدی نیز شد.

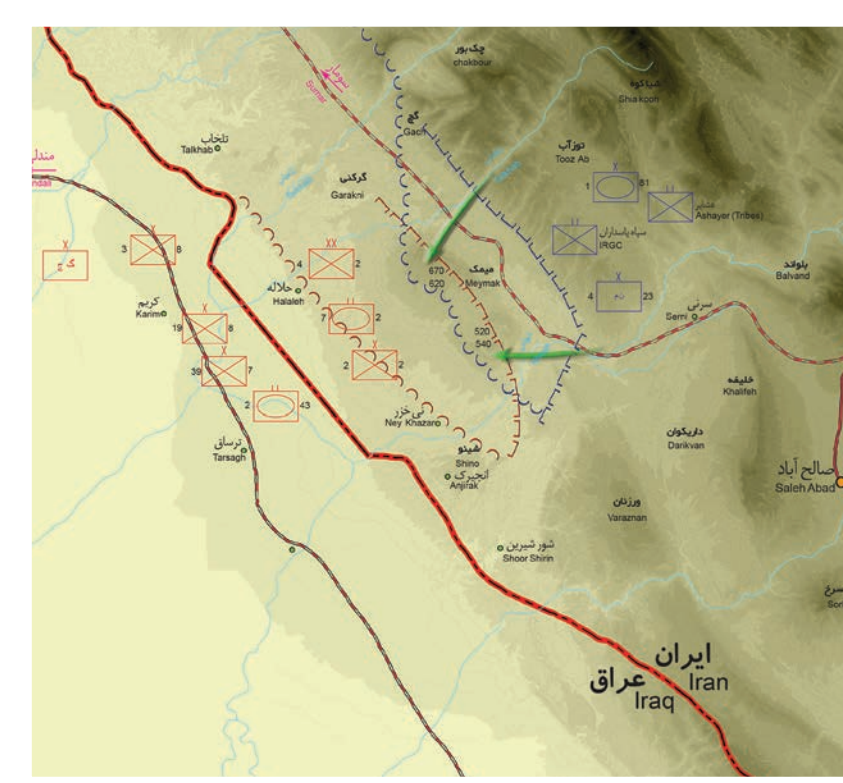
● عملیات فرمانده کل قوا خمینی روح خدا

● شکست محاصره سوسنگرد

● عملیات ضربت ذوالفقار

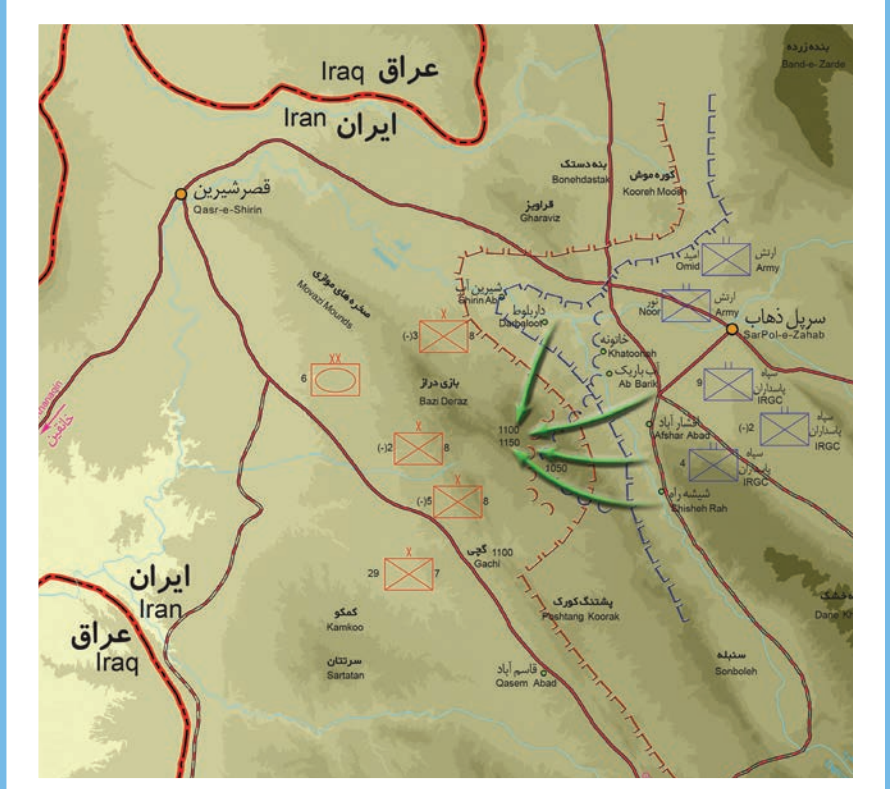
● عملیات رجایی و باهنر

● عملیات امام علی (ع)

● عملیات بازی دراز

عملیات «اچ ۳»

عملیات اچ ۳ یکی از بزرگترین عملیات های هوایی دنیاست که به نام فانتوم ها ثبت شده است. فانتوم های ایرانی طی یک عملیات پیچیده و تحسین برانگیز در ۴ آوریل ۱۹۸۱ (فروردین ۱۳۶۰) پایگاه هوایی الولید در مجموعه اچ ۳ واقع در غرب عراق، در نزدیکی مرز این کشور با اردن را به کلی نابود کردند. در مجموع بیش از ۴۸ هواپیمای عراقی که بیشتر آنها بمب افکن های روسی (میگ ۲۳، سوخو ۲۰، تیپو ۱۶، تیپو ۲۲) بودند در این عملیات از بین رفتند. حمله به اچ ۳ از لحاظ فنی یکی از پیچیده ترین عملیات های هوایی جهان بشمار می رود و از نظر دستاوردهای نظامی نیز با توجه به نابودی کامل ۴۸ هواپیمای دشمن در رده بزرگترین و موفق ترین عملیات های نظامی جهان قرار می گیرد.

بزرگترین عملیات نظامی هوایی جهان

دیدار با امام (ره):

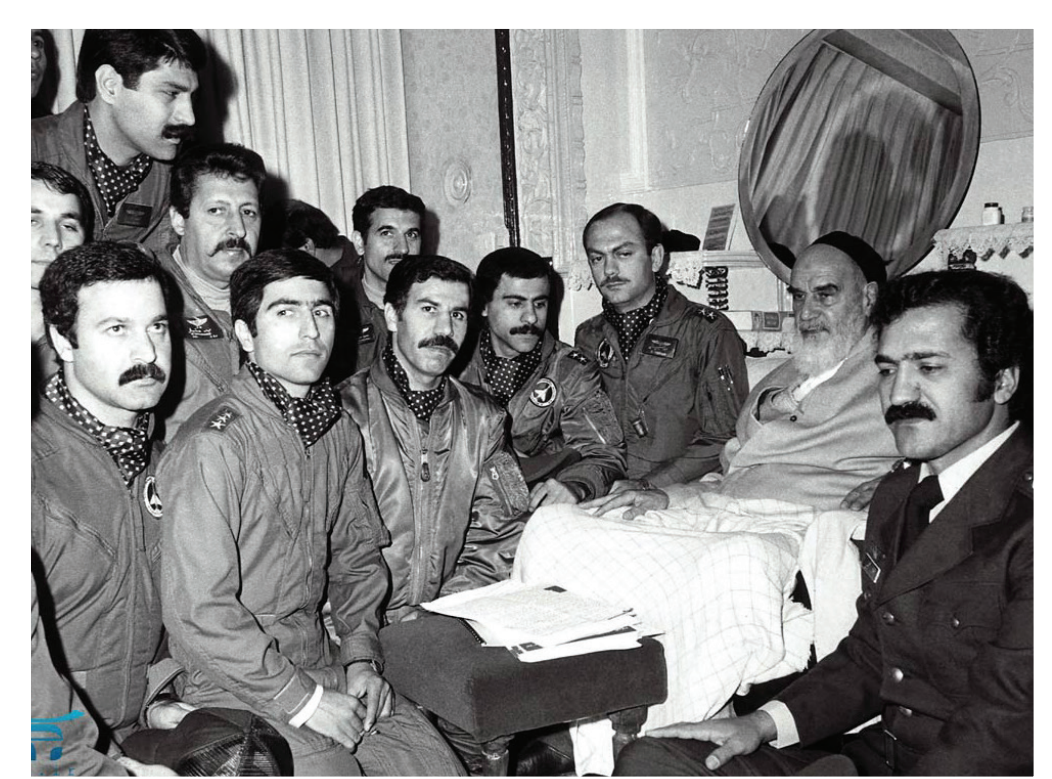
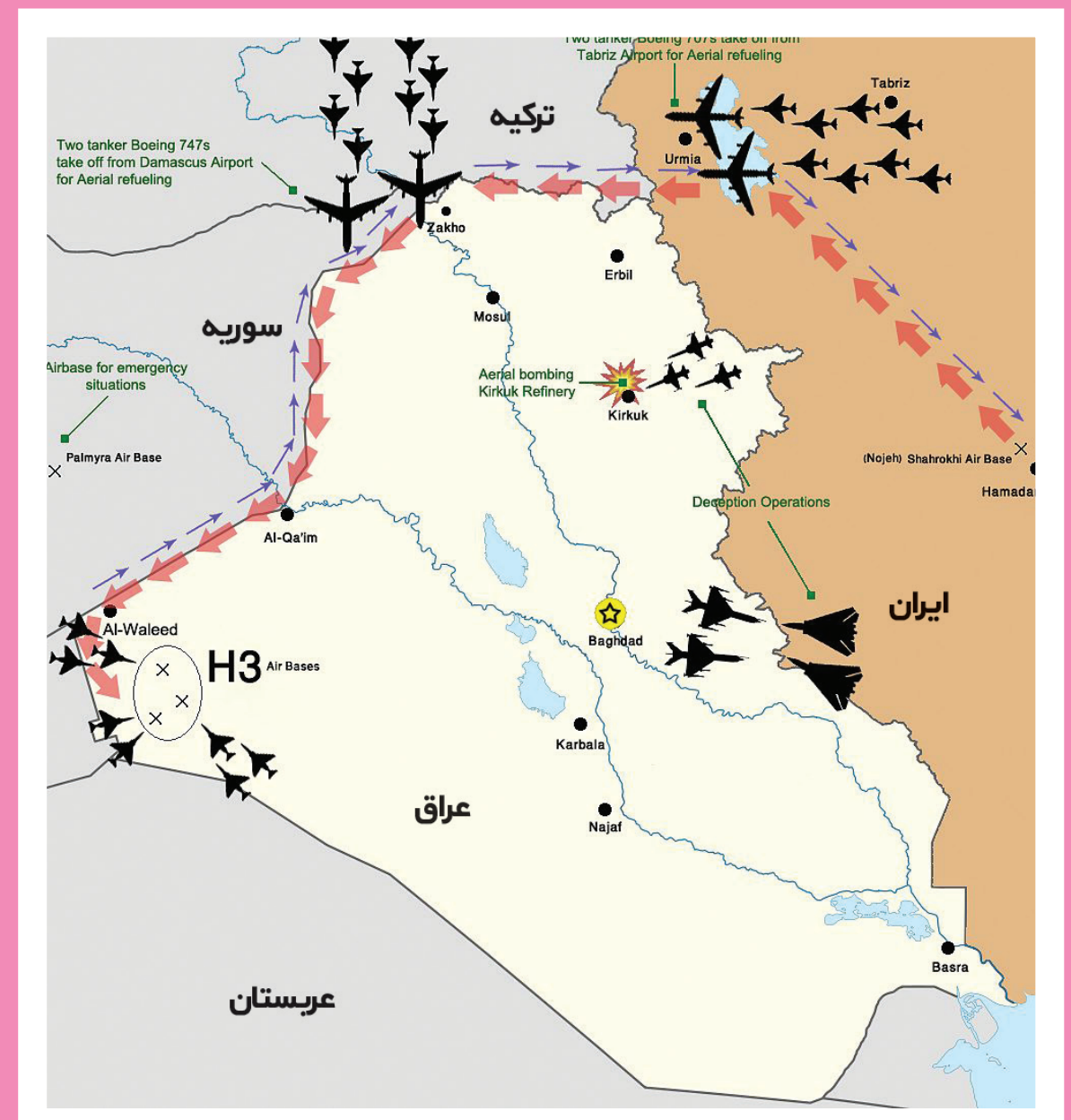
سه روز پس از این عملیات، در تاریخ ۱۳۶۰/۱/۱۸ بدون هیچ تشریفات، کلیه خلبانان شرکت کننده در این عملیات به حضور حضرت امام خمینی (ره) رفتند. نور شادی و رضایتمندی در چهره امام (ره) به وضوح مشاهده می شد به طوری که یکی از نزدیکان امام گفتند: تا به حال ایشان را به این خوشحالی ندیده بودند.

نتایج عملیات:

بعد از عملیات مشخص شد که خسارت ها، بیشتر از پیش بینی ها بود: ۴۸ فروند هواپیمای شکاری - بمب افکن (شامل میگ ۲۱ - میگ ۲۳ - سوخو ۲۰ - سوخو ۲۲ - توپولف ۱۶ و میراژ) منهدم و یا آسیب جدی دیده است. ۳ آشیانه بزرگ هواپیما، ۲ دستگاه رادار و چندین پناهگاه بتونی هواپیما، به طور کلی تخریب شده است. بعد از این عملیات غرور آفرین، فرمانده پدافند هوایی عراق از سوی صدام برکنار شد. نامبرده بعدا اعدام شد ولی منابع عراقی خبر خودکشی او را اعلام کردند. این عملیات تاثیر بسزایی در روحیه رزمندگان اسلام داشت، به طوری که چند ماه بعد عملیات موفق ثامن الائمه انجام شد و در پی آن نیز عملیات موفق طریق القدس، فتح المبین و بیت المقدس با موفقیت کامل و بازم با پشتیبانی مناسب نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران، انجام شد.

طرح عملیات:

۱۰ فروند فانتوم (۸ فروند اصلی و ۲ فروند رزرو) مسلح، در شرایط کامل حفاظتی از پایگاه شهید نوژه همدان به پرواز درمی آیند و به سوی دریاچه ارومیه پرواز می کنند. هواپیماها آن جا در ارتفاع پست با دو فروند تانکر سوخت رسان برخورد می کنند، بعد از سوخت گیری، از نوار مرزی ترکیه وارد عراق شده و در آن جا با دو تانکر که از مسیر بین المللی خارج شده اند، برخورد می کنند و بعد از سوخت گیری مجدد به سمت پایگاه های الولید رفته آن جا را بمباران کرده و از همین مسیر باز می گردند. این طرح به صورت کاملاً سری پی گیری می شد و قرار بر این شد که این عملیات در سحرگاه روز ۱۵ فروردین ماه انجام شود. نکته مهم در این طراحی این عملیات، سبک بودن جنگنده ها و برق آسا بودن حمله بود.

عزل بنی صدر

آغاز تحول در جنگ

سوگند ریاست جمهوری ابوالحسن بنی صدر در مجلس شورای اسلامی با حضور آیت الله محمد بهشتی و هاشمی رفسنجانی

با انتخاب بنی صدر به ریاست جمهوری در بهمن ۱۳۵۸، مسأله انتخاب نخست وزیر و تشکیل دولت مطرح گردید که در این مورد بین رییس جمهور و مجلس شورای اسلامی اختلاف نظر پدید آمد. پس از کشمکش‌هایی سرانجام در شهریور ۱۳۵۹، شهید محمد علی رجایی به عنوان نخست وزیر به مجلس معرفی شد و موفق به کسب رأی اعتماد گردید و دولت خود را تشکیل داد. با این که مسأله مورد اختلاف، ظاهراً حل شده بود، اما کشمکش و اختلاف پنهانی و آشکار بین رییس جمهور و مخالفانش در مجلس و خارج از آن ادامه پیدا کرد. با آغاز جنگ، با این که این مسأله، تمام توان و فکر مسؤولان را به خود مشغول کرده بود، اما در عین حال، اختلاف میان سطح بالای کشور ادامه یافت. در عرصه جنگ نیز، بنی صدر در مقام فرماندهی کل قوا، معتقد به جنگیدن به شیوه اشکانیان بود یعنی نیروی دشمن به درون مرز کشیده شده، سپس محاصره و نابود گردد. این سیاست نظامی، باعث اشغال نقاط وسیعی از اراضی ایران اسلامی توسط ارتش متجاوز بعث شد و بر اثر عدم ارسال مهمات و نیرو به خط مقدم، نیروهای اسلام علی رغم جانفشانی‌ها و حماسه آفرینی‌های مثال زدنی، مجبور به عقب‌نشینی

شدند. در نحوه اداره کشور نیز، کوشش‌های امام که دو طرف را به رفع اختلاف و وحدت و تفاهم دعوت می‌کرد بی‌ثمر ماند. در نتیجه حضرت امام خمینی، در بیستم خرداد ۱۳۶۰، پس از مشورت با مسؤولان متعهد کشور، طی حکم کوتاهی، ابوالحسن بنی صدر را از فرماندهی کل قوا که به نیابت از ولی فقیه در اختیار داشت، عزل کرد و در پی آن، مجلس شورای اسلامی، طرح عدم کفایت سیاسی بنی صدر را با اکثریت آرا در ۳۱ خرداد آن سال، به تصویب رساند.

پس از کشمکش‌هایی سرانجام در شهریور ۱۳۵۹، شهید محمد علی رجایی به عنوان نخست وزیر به مجلس معرفی شد و موفق به کسب رأی اعتماد گردید و دولت خود را تشکیل داد.

بازدید ابوالحسن بنی صدر به اتفاق مصطفی چمران و عده ای از رزمندگان ارتشی از مناطق جنگی

مجلس یارای یکپار چه خود به ندای ملت پاسخ مثبت داد

دکتر چمران، سردار شیدا اسلام و نماینده امامت در شور ای عالی دفاع همراه دو یار نر دیکش به شهادت رسیدند

حجت الاسلام خاندنای: شهید دکتر چمران از نظر نظامی سلحشور، شجاع و خطر پذیر و یک نقاشی به معنای واقعی کلمه بود. ملت ما عناصر جوان و مومنی که طی این مدت ورزیده شده اند نخواهند توانست. کفالت خلاق، ناشی از فقدان ایشان به هیچ وجه محسوس باشد.

تسلیت و تبریک آیت الله دکتر بهشتی به امام امت و خانواده دکتر مصطفی چمران

اطلاعیه حزب جمهوری اسلامی تنظیم شده شهادت دکتر چمران

۱۲۷ رای به بی کفایتی بنی صدر برای ریاست جمهوری

تنها یک نماینده به کفایت بنی صدر رای داد! دادستان کل انقلاب از مردم خواست تا بنی صدر را هر جایا بندگان دستگیر و تحویل دهند

تعداد قربانیان ضعیف مجاهدین خلق به ۲۵ تن رسید

در میان شهدای پاره پاره سه خواهر بچشم می خوردن

مجاهدین خلق و یگانها و انبارها به اسکندریه به دستگیری از خواهران حمله کردند و بخصوص به کسر و شکم آنها اقدام فوری کردند که بعضی از خواهران آنچه به سرشان باید می آمد، آمده است و به خونریزیهای بسیار شدیدی مبتلا شدند.

جمهوری اسلامی

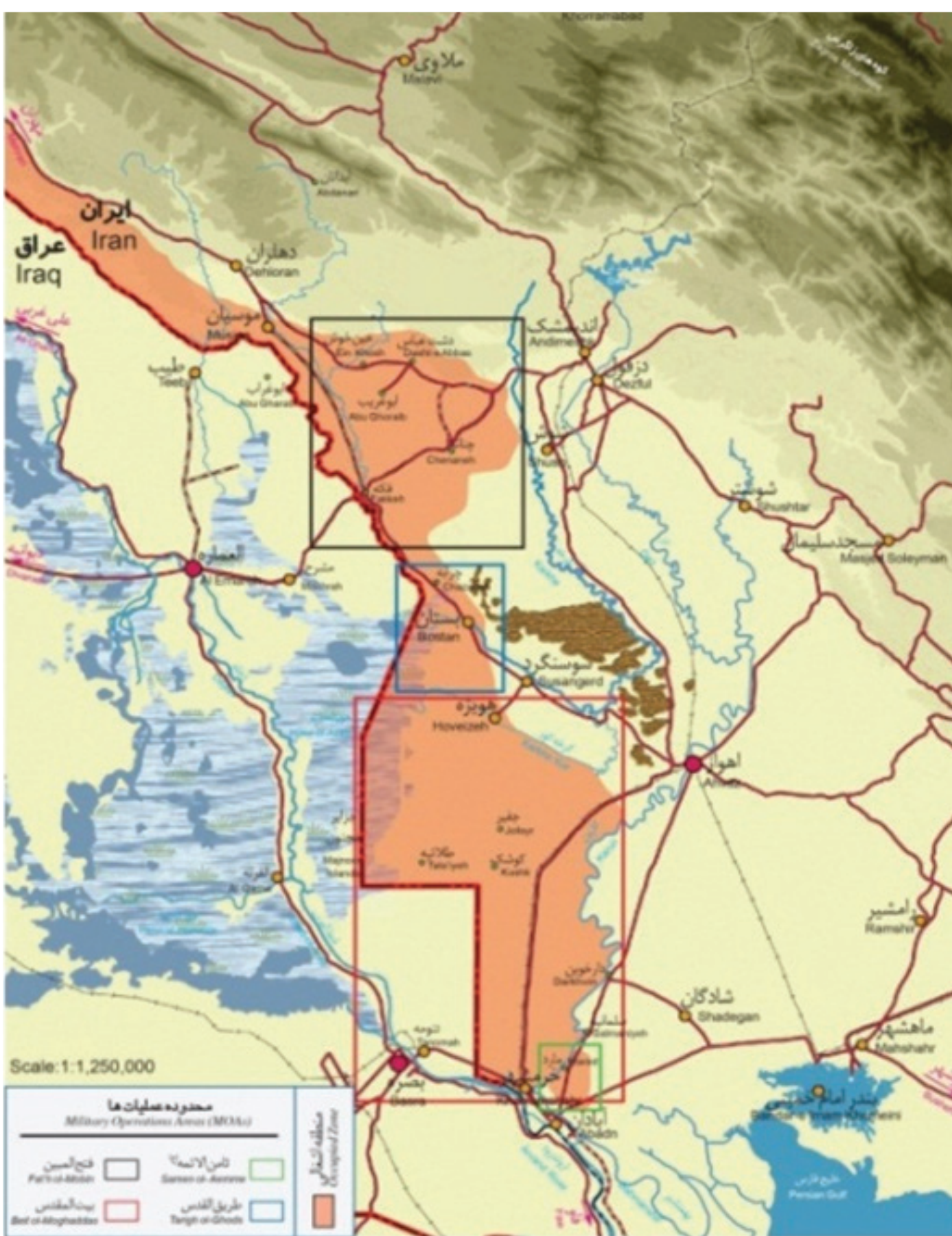
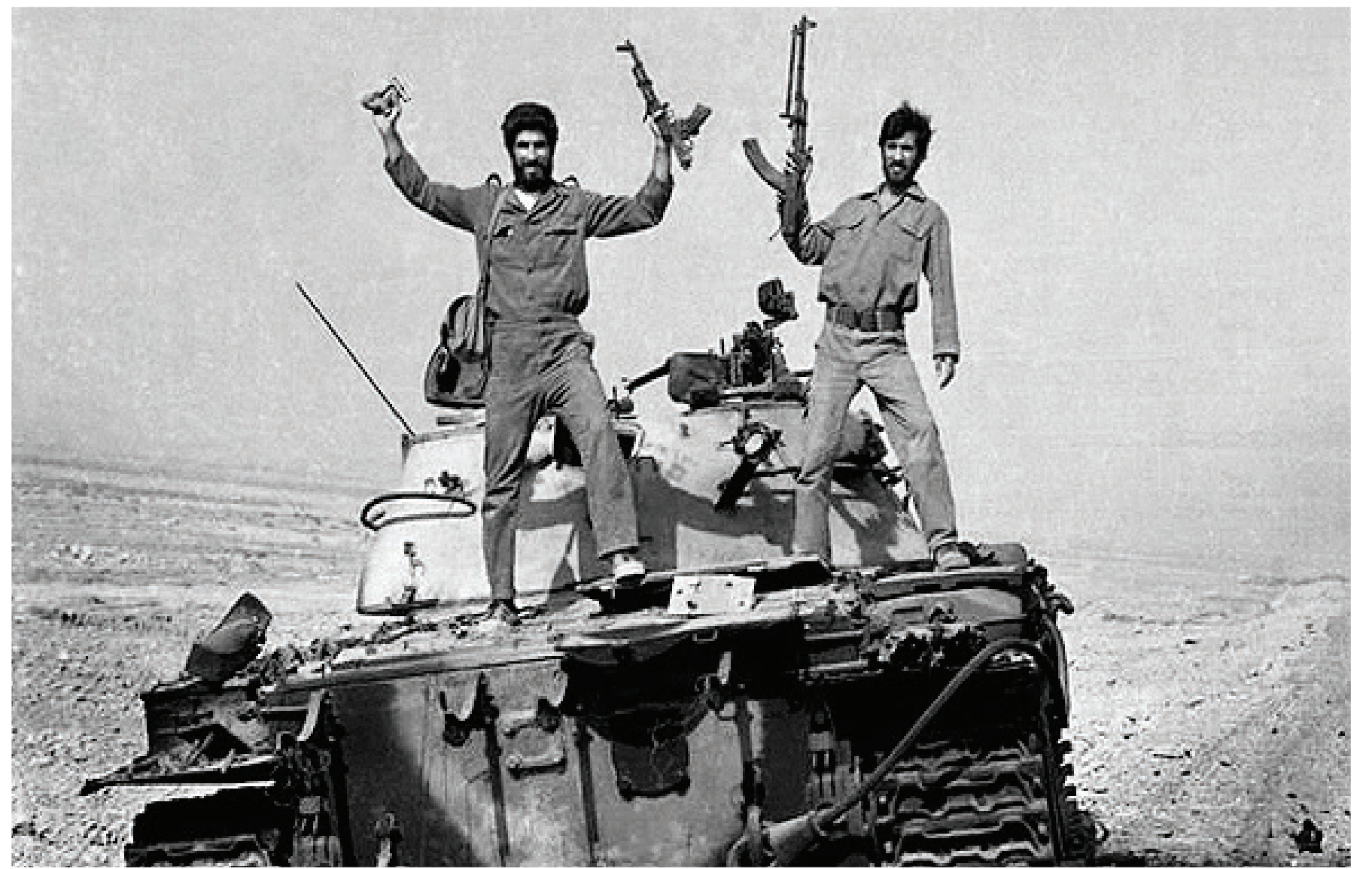
پوشه زمستانه ۱۳۶۰ شماره ۵۱۱ - سال سوم ۱۳۶۰

بازدید ابوالحسن بنی صدر و عده ای از رزمندگان ارتشی از مناطق جنگی

آغاز پیروزی‌ها - آزادسازی مناطق اشغالی

محدوده عملیات‌های ثامن الائمه، فتح المبین طریق القدس و بیت المقدس

برکناری ابوالحسن بنی صدر از فرماندهی کل قوا موجب تحول در جنگ شد و اندیشه کلاسیک با روحیه انقلابی آمیخته شد. هم چنین با توانایی هر چه بیش تر جذب نیروهای داوطلب و به کارگیری مناسب تر آنان به تدریج زمینه های لازم برای بهبود اوضاع جنگ و ایجاد وضعیت جدید فراهم شد. در وضعیت جدید، سپاه انسجام لازم را در سطح فرماندهی به دست آورد. با انتخاب فرمانده جدید (محسن رضایی)، سپاه گرایش به سمت نظامی گری را آغاز کرد و امکان جذب انبوه نیروهای بسیجی را فراهم آورد. از سوی دیگر، انتخاب فرمانده جدید نیروی زمینی ارتش (سرهنگ علی صیاد شیرازی) خود تاثیر به سزا در روند جنگ و همکاری سازنده سپاه و ارتش بر جای گذاشت.

در این زمان به تناسب رشد توان نیروی خودی، هر بار بر وسعت مناطق انتخاب شده برای اجرای عملیات افزوده می شد. چندان که در چهار عملیات بزرگ، استعداد به کار گرفته شده افزایش عمده ای یافت. ویژگی این چهار عملیات زنجیره ای بودن آن ها بود، به این معنا که اجرای هر کدام از عملیات های بزرگ به موفقیت عملیات قبلی بستگی داشت، به همین دلیل ترتیب وتوالی آن ها نیز بسیار مهم بود.

اولین عملیات به نام ثامن الائمه (ع) در شمال آبادان و با توجه به عقبه آسیب پذیر دشمن طراحی شد. اتکای دشمن به دو پل حفار و قصبه روی رود کارون، سبب گردید تا رزمندگان خودی که مهم ترین هدف را دست یابی به این پل ها می دانستند، از این طریق دشمن را محاصره و در نتیجه منطقه را فتح کنند.

در عملیات طریق القدس، زمین های رملی در شمال منطقه عملیاتی نقطه ضعف دشمن شناخته شد و به رغم قابل عبور نبودن آن، محور اصلی عملیات با عبور از این ناحیه طراحی شد و در مرحله عمل، ابتدا مواضع دشمن در شمال و سپس در جنوب منطقه عملیاتی فروریخت.

عملیات گسترده بعدی در جنوب، عملیات فتح المبین بود. عقبه های دشمن به دو جاده دهلران- پل نادری و فکه پل نادری اتکا داشت. بنابراین مسدود کردن جاده در دو نقطه مهم عین خوش و برقازه، اقدام موثری بود که عملیات براساس آن طرح ریزی و اجرا شد و به موفقیت نیز انجامید.

چهارمین عملیات گسترده بیت المقدس بود. با یورش رزمندگان خودی به مرکز ثقل دشمن که در منطقه ایستگاه حسینیه قرار داشت، فرماندهی جبهه عراق دچار سردرگمی شد و زمینه برای اجرای مراحل دیگر عملیات آماده گردید. به این ترتیب مقدمات فتح خرمشهر فراهم آمد که در ادامه عملیات به آزادی این شهر انجامید.

ویژگی
این چهار عملیات
 (ثامن الائمه (ع) ، طریق القدس ،
 فتح المبین، بیت المقدس) زنجیره ای
 بودن آن ها بود، به این معنا که اجرای
 هر کدام از عملیات ها بزرگ به موفقیت
 عملیات قبلی بستگی داشت، به همین
 دلیل ترتیب وتوالی آن ها نیز
 بسیار مهم بود.

عملیات ثامن الائمه

نقطه عطفی در تاریخ جنگ

منطقه
جبهه جنوبی، شمال
آبادان /
رمز: نصر من الله و فتح قریب
تاریخ: ۱۳۶۰/۷/۶ و ۱۳۶۰/۷/۷
هدف: شکستن حصر آبادان؛
آزاد سازی جاده های آبادان ماهشهر
و منطقه اشغالی در شرق کارون
وسعت منطقه آزاد شده:
۱۳۰ کیلومتر مربع

عملیات ثامن الائمه (ع) نقطه عطفی در تاریخ جنگ بود. این عملیات از سویی نتیجه سال اول جنگ و اوج نبردهای نیمه گسترده محسوب می شد و از سوی دیگر، عامل تحول استراتژیک در جنگ بود و اولین گام نبردهای گسترده آزادسازی به حساب می آمد. این عملیات را سپاه طرح ریزی کرد و با فرماندهی مشترک ارتش و سپاه، از چهار محور به اجرا درآمد که دارخوین و فیاضیه محورهای اصلی عملیات بودند. با اجرای کامل عملیات در این دو محور، پل های قصبه و حفار می بایست بسته می شد و دشمن به محاصره درمی آمد. در آغاز عملیات، نیروهای خودی در محور دارخوین پس از دور زدن دشمن از ناحیه نهر شادگان، با موفقیت به پیش رفتند، ولی در محور فیاضیه - که گلوگاه نیروهای دشمن بود و برای آن ها اهمیت حیاتی داشت - با مقاومتی سرسختانه روبه رو شدند. چند ساعت بعد نیروهای محور ایستگاه ۷ و ایستگاه ۱۲ که ماموریت خود را به خوبی اجرا کرده بودند، به کمک محور فیاضیه رفتند و مقاومت دشمن را شکستند. بدین ترتیب در کمتر از ۲۴ ساعت بین دو محور اصلی عملیات الحاق حاصل شد و نیروهای خودی به عقبه دشمن رسیدند و آن دسته از قوای عراقی که نتوانسته بودند عقب نشینی کنند، اسیر کردند. در این عملیات، کلیه اهداف پیش بینی شده تامین شد و لشکر ۳ زرهی عراق آسیب فراوانی دید. روز پس از پایان عملیات (۱۳۶۰/۷/۷) هواپیمای حامل چند تن از فرماندهان نظامی که از خوزستان به سوی تهران پرواز می کرد، به طور مشکوکی در جنوب تهران (کهریزک) سقوط کرد و ۴۹ سرنشین آن از جمله رئیس ستاد مشترک ارتش (ولی الله فلاحتی)، قائم مقام فرمانده سپاه (یوسف کلاهدوز)، فرمانده نیروی هوایی ارتش (جواد فکوری)، وزیر دفاع و نماینده امام خمینی در شورای عالی (سید موسی نامجو) و فرمانده سپاه اهواز (محمد علی جهان آرا) به شهادت رسیدند.

بازتاب عملیات

در حالی که رادیو آمریکا و رادیو لندن هم چنان با تردید به پیروزی نظامی ایران می نگریستند، رادیو صوت الجماهیر (بغداد) به نقل از یک سخنگوی صلاحیت دار، اخبار هزیمت و شکست دشمن در شرق رودخانه کارون را تأیید کرد و در توجیه آن گفت: «نیروهای نظامی ما (عراق) طبق برنامه عمومی آن وقت (شروع جنگ)، در شرق کارون حضور یافتند و علیرغم تلاشهای دشمن، در طول یک سال کامل در شرق کارون باقی ماندند. واحدهای دلیر ما هر بار چه به طور مستقیم و با ضدحمله، حملات دشمن را دفع میکردند و دشمن در روزهای اخیر آسیب هایی به پل های ما بر روی کارون وارد ساخته و همچنین فعالیتهای نظامی علیه ما نموده است و این امر باعث شده تا فرماندهی کل تصمیم خود دایر بر انتقال دادن واحدهای مذکور از شرق کارون به غرب کارون اتخاذ کند... پس از اعتراف عراقیها به پیروزی ایران، رادیو لندن در بررسی نتیجه این پیروزی گفت: پیروزی ایران برای صدام حسین نه تنها یک عقب نشینی نظامی است بلکه یک عقب نشینی سیاسی نیز به حساب می آید ...»

